



Разговор

Презвитер Александар Шарчански ВОЈНИ СВЕШТЕНИЦИ – СВЕДОЦИ ЈЕВАНЂЕЛСКЕ ИСТИНЕ У РЕДОВИМА ВОЈСКЕ

У другој половини 2023. лета Господњег свечано је прослављена десетогодишњица обнављања верске службе у Војсци Србије. Тим поводом, у овом броју листа Епархије бачке *Виноград Господњи* објављујемо разговор са презвитером Александром Шарчанским, војним свештеником Прве бригаде копнене војске Србије. Са оцем Александром смо разговарали о историјском континуитету верске службе у српској војсци, као и о данашњој организацији и улози војних свештеника.



Презвитер Александар Шарчански служи Литургију на отвореном

Верска служба у српској војсци је први пут законски прописана и уређена одлуком кнеза Милоша Обреновића и доношењем Закона војеног, 31. октобра 1839. године. Како су изгледали почеци организовања верске службе у српској војсци?

Обављање верских обреда у српској војсци било је присутно још у устаничком војинству током Првог српског устанка, када је пред сваку активност читана молитва, а у борбу се одлазило после светог Причешћа и свештеничког благослова. Подсетимо се, буковички прота Атанасије је у Марићевој јарузи пред часним крстом заклео устанике на верност и слогу, чиме је званично и почео Први српски устанак. Међутим, нормативно регулисање вршења верских обреда у оквиру српске војске је уследило тек три и по деценије касније.

Закон војени, који је донет 31. октобра 1839. године, регулисао је обављање верске службе у српској војсци. Њиме су биле прописане основне тачке вршења верске слу-

жбе, као и дисциплинске мере које су предузимане због пропуста учињених по питању верског живота. Тако је, на пример, у глави другој, члан 8, одређено „у војном логору служба Божја да се тачно по уставима црквеним сврши“. Официр који би без оправдања изостао са богослужења био би затворен, а војницима је следовала „обична казна“. Члановима закона је одређено да су сви војници дужни да поштују своје свештенике. Нико није смео да им нанесе увреду ни речју ни делом, иначе би био строго кажњен. Са друге стране, војни свештеници су били дужни да својим добрим примером и речима делују на војнике. У време службе Божје у логору се, осим лекова, ништа није смело продавати. За непоштовање правилâ, први и други пут је следовала новчана казна, а трећи пут је трговцу одузимана роба. У време светог богослужења војници су морали да се суздржавају од сваке забаве.

Ново *Успројеније тарнизоног војинсво* донето је 9. јануара 1845. године. Њиме је у оквиру главног штаба био предвиђен и један штабни свештеник, коме је придодат подофицир као помоћник.



Разговор

У *Правилима* лојорне службе из 1854. године, глава прва, члан 3, став 21, наведено је да се увече пре молитве врши прозивка, а после молитве се даје „нужна заповест” и „распуштају се војници по квартирима”. У случају да је наређено путовање рано ујутру, онда је уместо јутарње молитве требало „ударити генералмарш”. Из свега наведеног, види се да је првим српским војним законом дефинисано вршење богослужења дневног круга и свете Литургије као најзначајније службе Божје, да је свештеник био врло поштован и да су официри и војници били обавезни да редовно учествују у богослужењима.

Касније су донета још два закона којима су уређивани место и улога војних свештеника: закон кнеза Михаила Обреновића *О усјројенију војеној штаба сјајаће војске* од 25. октобра 1862. године, као и *Закон о усјројсјиву војске* кнеза и краља Милана Обреновића, донет 3. јануара 1883. године. Ко је у овом временском периоду постављао војно свештенство и како је изгледао богослужбени поредак при војсци? Да ли су тада војничка заклетва и освећење војних застава били обавезан део свештеничке службе у војсци?

Законом о усјројенију војеној штаба сјајаће војске од 25. октобра 1862. године одређено је да се штаб састоји од начелника штаба, који је био непосредно подређен министру, старијег ађутанта, млађег ађутанта, аудитора и свештеника коме је придодат поднаредник као свештенички ђак. *Усјројсјивом целокујне војске* од 11. фебруара 1876. године одређен је састав команди у случају рата. Овим прописом је дефинисано и место Епископа војног. Главна ратна команда имала је војног владика, а дивизијска и бригадна команда по једног свештеника. На основу



Епископ војни Доситеј служи Литургију

поменутог *Усјројсјива*, министар војни је 28. маја 1876. године донео *Пројис о дужностима војних свештеника при Врховној команди, команди дивизија и команди бригада*. Према поменутом пропису, у саставу Врховне команде налазио се Епископ војни, који је био настојатељ цркве Врховне команде и главни војни свештеник, чији задатак је био да усмерава и контролише активности свих војних свештеника. Све остале задатке и наређења војни владика је добијао директно од начелника штаба Врховне команде.

Дужности и права војног свештеника при дивизији била су у кругу дивизије иста као и Епископа војног у оквиру целе војске. Он је, у договору са својим командантом, одређивао дане и начин одржавања богослужења којима је требало да присуствују све трупе: поводом слављења народних празника и добијених битака, поводом давања парастоса погинулим војницима, као и у другим сличним приликама. Дужности војних свештеника у току ратних дејстава су биле да на маршу искористе сваку прилику да изнемогле и клонуле војнике подстакну да поднесу напор; да у условима логорског живота охрабрују људе како би поднели оскудицу и друге тешкоће; да пре борбе укажу војницима да ће са вером у Бога победити, а у боју да се налазе код превијалишта како би рањеницима пружали духовну утеху и причешћивали војнике који су на самрти.



Разговор

Законом о усџројсџву војске, који је обнародован 3. јануара 1883. године, уместо стајаће и народне војске је уведен мешовити систем, односно стални кадар који се у ратном стању попуњавао резервом. У члану 19. овог закона се наводи да „никакав српски грађанин не може постати указни чиновник нити државни учитељ, свештеник и калуђер, ако није одслужио у сталном кадру, било потпуни или скраћени рок”. Према овом закону, верска служба у војсци је одређена као помоћна струка, заједно са генералштабном, војносудском, санитетском, административном, војнотехничком, телеграфском, железничком и поштанском. Овим актом је укинута и место Епископа војног, док су у Штабу команде целокупне војске и штабовима дивизија била одређена формацијска места војних свештеника у чину протојереја, а на нижим нивоима командовања свештеника у чину јереја.

У *Закону о усџројсџву војске* из 1901. године служба војног свештеника је била наведена међу главним војничким службама. Према члану 64, за вршење вероисповедних обреда у војсци су постојали стални, хонорарни и почасни војни свештеници. Категорији сталних војних свештеника су припадали војни протојереји, чија класа је одговарала чину мајора, затим војни свештеници, чија класа је одговарала чину капетана прве и друге класе, и војни ђакони, такође подељени у две класе. Сталне војне свештенике је постављао краљ својим указом, а место службовања им је наредбом одређивао министар војни.

Међутим, *Изменама и дојунама Закона о усџројсџву војске* из априла 1904. године, укинута је служба војног свештеника. Основни разлог укидања војносвештеничке службе били су финансијски издаци војске. Тадашњи министар војни Радомир Путник је на критику посланика објаснио да није реч о укидању верских обреда већ о њиховом јефтинијем вршењу и од тада су свештеници у војсци Краљевине Србије били искључиво хонорарни.

Још из времена Првог српског устанка, војничка заклетва, поред тога што је војника обавезивала на одбрану државе, имала је и религијски карактер. У *Војном усџаву* капетана Јакова Јакшића из 1813. године садржа-

на је заклетва према којој је дужност војника била да штити „вјеру и отачаство”. Први званични акт који говори о полагању заклетве у модерној српској војсци садржан је у поментом *Закону војеном* из 1839. године. За све припаднике војске текст заклетве је био исти и гласио је:

„Ја... заклињем се Богом Свемогућим да ћу служити Отчеству нашем Србији честно и верно; да ћу њему и његовој ползи истинно душом и срцем предан бити; да ћу га чувати и бранити од сваког непријатеља до последње капи крви; да ћу Устав земаљски у сваком случају бранити и Књазу Србском веран и послушан бити, и заповести предпостављенији начелника и старешина слушати и тачно испуњавати, и да се њима никада противити нећу; да ћу и дању и ноћу, у боју и на стражи, као војник храбро се држати, и од срамоте војску нашу и барјак оставити никад нећу, и да ћу свагда законе војне тачно набљудавати и добровољно њима покоравати се, и да ћу се свагда онако владати како правом, верном и храбром србском војнику пристоји, како да с честију и похвалом живим и славно умрем. Тако ми Господ помогао!”

У суштини, текст заклетве је својим садржајем обједињавао љубав према Богу и ближњем (Отаџбини) и обавезивао је војника на поштовање својих претпостављених. Чин заклетве је вршио војни или парохијски свештеник пред заставом јединице. На позив свештеника, сви који су полагали заклетву дизали су десну руку у висини ока (палац, кажипрст и средњи прст су врховима били састављени, а мали и домали прислоњени уз длан), изговарали су текст заклетве, осењивали се крсним знаком и целивали свето Јеванђеље. После тога, свештеник је држао кратку беседу о значају заклетве. Поред осењивања крсним знаком десном руком, које су чинили војници и подофицири, официри од чина потпоручника до генерала су при заклињању додатно стављали леву руку на свето Јеванђеље.

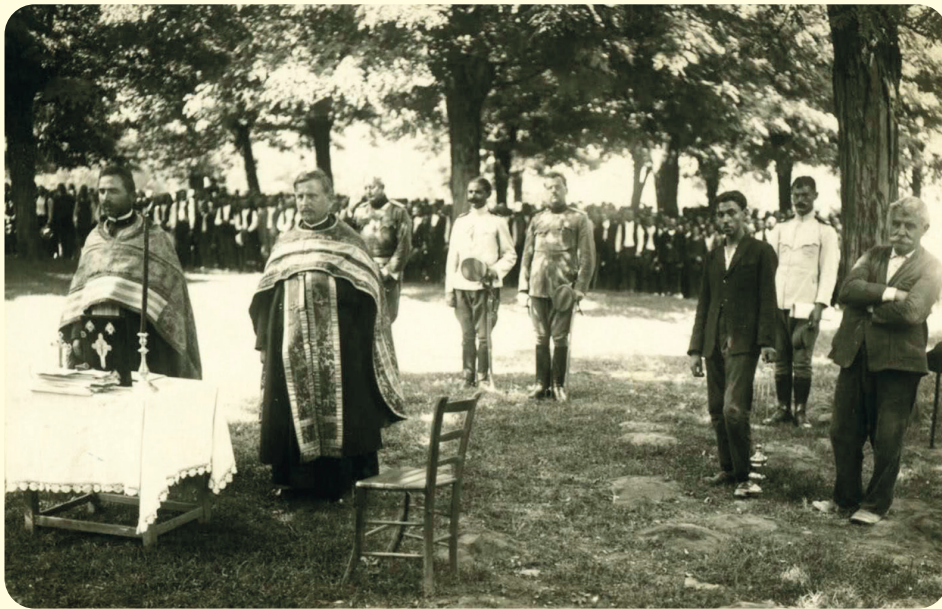
Правилима службе Краљевине Србије, заклетву су полагали и војници исламске и



Разговор

јеврејске вероисповести, који су завет давали над светом књигом своје вере. Из тог разлога је српска војска, поред православних војних свештеника, имала и одређени број војних имама и војних рабина. Римокатоличких капелана није било јер у тадашњој српској војсци није ни било римокатоличких верника. Занимљиво је да се, на иницијативу митрополита београдског Димитрија, први римокатолички капелани у српској војсци појављују 1915. године, и то зарад верских потреба аустроугарских заробљеника.

Војни закон из 1839. године је такође прописао вршење чинодејства освећења војних застава. У српској војсци застава је била освећивана и према њој се поступало као према реликвији. Правилима службе, она је дефинисана као највећа светиња „дарована од краља и освећена од Бога”. Пред заставом се полагала заклетва, а у боју је чувана по цену живота. Када су 20. маја 1870. године освећене заставе два новоформирана батаљона, митрополит београдски Михаило је војницима поручио: „Гледајући на застави свети крст као символ наше вере, која је очувала име и народ српски, никад не заборавите да вера уздиже дух, улива поуздање и снажи срце да се не страши опасности, да не жали пролити крв за веру, Господара и Отечество, па тиме много доприноси да војник не осрамоти заставу на коју се пред Богом и народом свечано заклинање. Послушност, побожност и верност – то су својства која красе војника, која га крепе да издржи тешкоће, које иду упоредо са славом доброга и храброга војника.” На основу одредбе Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве од 12. децембра 1899. године, свештеним лицима је била дужност да приликом сусрета са војском на путу или у логору благосиљају заставу, док су ђакони и



Богослужење војног свештенства у прошлости

монаси у истим приликама морали да стану и поклоне се застави. Као што је већ наглашено, војне заставе су чуване по цену живота. Познато је да је немачки цар Вилхелм захтевао од маршала Макензена да му донесе барем једну заробљену пуковску заставу славне српске војске. Нису у томе успели. Ниједна није пала у руке непријатеља. Од педесет и једне пуковске заставе сачувано је чак четрдесет и седам. Застава Гвозденог пука је 1921. године, при сахрани краља Петра, заједно са њим спуштена у гроб, док су три током рата највероватније заставници уништили да не би биле заробљене током критичних борбених ситуација.

Веома битан део војносвештеничке службе јесте и прослављање слава, које је у српској војсци уведено 26. јануара 1888. године, на предлог тадашњег министра војног. Основна идеја наређења које је потписао краљ Милан Обреновић је била да се кроз обележавање значајних датума из прошлости код војника учврсти војнички дух и сећање на славна дела наших предака. Славу су добиле све команде и војне установе. Довољно је само замислити сцену у којој српски војник у првим борбеним редовима – у рову пуном воде и у ситуацији када сваког тренутка може погинути – прославља своје крсно име, свога светитеља заштитника. Упаљена воштаница



Разговор

и парче војничког таина, окретаног од неколицине најближих сабораца и пререзаног од војног свештеника, уз појање тропара, јачало је веру у Васкрсење, крепило вољу, будило наду да ће видети обновљену Отаџбину и, у исто време, остваривало духовну везу са „тамо далеко“, у ропству напаћеном породицом. Уз помоћ вере, српски војник је и у најтежим тренуцима остваривао толико важну крстолику заједницу: молитву и љубав према Богу и молитвено општење и љубав према ближњем.

Све до 1918. године одело православних војних свештеника се није разликовало од одела парохијских свештеника. До промене је дошло 22. августа поменуто године, када је по први пут регулисана униформа војних свештеника у српској војсци. Министар је тада прописао да сви свештеници до дана демобилизације носе униформу од делимично модификованих делова већ постојеће униформе. Свештеничка униформа се састојала од црног шињела, блузе и панталона (чохане и летње) по боји и кроју какве су се издавале из војних слагалишта, и црне шајкаче на којој је као знак свештеничког чина ушивен метални крст на предњем делу по средини шава.

Краљ Александар Карађорђевић Ујединитељ потписао је, 26. јануара 1922. године, нови Закон о реулисању њоложаја војних свештеника, који је био важећи све до законског укидања верске службе у војсци, 1945. године. Верска служба у Војсци Србије је обновљена и организована на основу Закона о Војсци Србије, који је ступио на снагу 1. јануара 2008. године. Како изгледа верска служба у Војсци Србије после поновног васпостављања?

Вишегодишње истрајно настојање одговорних људи нашег друштва да се у Војску последње Југославије, затим Републике Србије и Црне Горе, а, најзад, и Републике Србије, уведе или, тачније речено, врати верска служба, уродило је плодом првог дана месеца августа 2013. године. Тада су осам православних свештеника, један римокатолички капелан и један исламски имам поново отпочели своју

духовну мисију у установама Министарства одбране и јединицама Војске Србије. Њихова делатност је прописана и остварује се низом државних и војних правних аката, као и аутономним прописима Црква и верских заједница које заступају.

Верска служба доприноси развоју, изградњи, одржавању и повећању оперативних способности Војске Србије, јачању духовних и моралних вредности, неговању војничких врлина и патриотизма, као и обликовању грађанске одговорности припадника војске.

Планом имплементације верске службе предвиђено је укупно двадесет и осам формацијских места за официре верске службе (двадесет и шест свештеника Српске Православне Цркве, један свештеник Римокатоличке Цркве и један службеник Исламске заједнице Србије) и двадесет и осам формацијских места за подофицире верске службе – помоћнике војних свештеника, односно верских службеника.

Утицај на оперативну способност војске не остварује се само стручном војничком и физичком обуком већ и снажењем духа, морала и патриотске свести, јачањем осећања припадности народу и држави. Право на слободу вероисповести је основно људско право и оно не може бити ускраћено професионалном војнику који војсци приступа својом вољом, а не законском обавезом као раније.

Пречасни оче, реците нам који су услови које би требало да испуњава кандидат за војног свештеника или, конкретније речено, како неко може постати војни свештеник?

Конкурсу за војно свештенство приступа се по благослову надлежног епископа. Основни услови за конкурс су да је кандидат завршио четворогодишње високе студије и да је служио војску под оружјем. Осим тога, кандидати се у току конкурса упућују на здравствено, психичко и физичко тестирање, а после тога комисија прави ранг-листу по којој се бодују и рангирају. По објављивању одлуке о пријему људства у војну службу, кандидати пролазе и обуку на Војној академији,



Разговор

чији циљ је оспособљавање за вршење дужности штабног официра.

Можете ли нас, у оквиру нашег разговора, упознати са улогом Епископа војног?

Епископ војни је надлежан свештеницима у војсци. Улога Његовог Преосвештенства Епископа липљанског г. Доситеја, садашњег Епископа војног, јесте да прати, координише и усмерава војне свештенике у њиховом пастирском раду. У исто време, остварује контакт са највишим војним инстанцама и даје свој благослов и став за сва питања верског карактера у оквиру војске. Епископу липљанском г. Доситеју, викару Патријарха српског, који је и сâм потекао из војне службе, поверена је дужност да брине о верској служби у Војсци Србије.

Која задужења, обавезе и послушања су поверена војном свештенству?

Војни свештеници, односно верски службеници у Војсци Србије, професионална су војна лица високе стручне спреме и у статусу су официра Војске Србије. Поред тога, официри верске службе подлежу и канонској одговорности у оквиру Цркве, односно верске заједнице којој припадају. Због тога су српској војсци прописане и одређене специфичности статуса војних свештеника, односно верских службеника, и то су: не носе и не употребљавају оружје; обављају функцију командовања једино над својим помоћницима; обављају функцију саветника команданата и њима су директно потчињени; не могу бити позвани да сведоче о чињеницама и околностима које су сазнали приликом свете Тајне исповести; имају искључиво право на начин вршења богослужбених свештенорадњи током којих не



Благосиљање славских дарова српских војника у прошлости

могу бити ометани; могу носити краћу неговану браду; носе одећу вероисповести којој припадају док обављају света богослужења, а у осталим приликама униформу Војске Србије; на свим униформама наше славне војске носе ознаку своје специјалности и ословљавају се према чину који имају у својој традиционалној Цркви, односно верској заједници.

Делатности верске службе су класификоване у две групе: богослужбене делатности и остале верске делатности. Дакле, примарно задужење војних свештеника јесте вршење богослужења по аутономним прописима Цркве, односно верске заједнице којој припадају. У богослужбеним просторима Војске Србије, поред свете Литургије и дневних богослужења, по потреби се савршавају и остале свете Тајне и молитвословља. Под осталим верским делатностима се подразумева вршење штабних официрских дужности као и неговање верске и моралне свести припадника војске, јачање њихове храбрости, честољубља, осећања дужности и дисциплине. Дакле, војни свештеници имају двоструку улогу – они су духовници и штабни официри.

Колико богослужбених места је до сада устројено и коме су она посвећена?



Разговор

Од повратка верске службе, у оквиру Министарства одбране и Војске Србије је оформљено преко четрдесет богослужбених места широм наше земље, почевши од Првог центра за обуку у Сомбору на северу, па све до базе „Југ“ у Бујановцу. Заиста је значајно да припадници војске у току свог радног времена могу да учествују у дневним богослужењима и да тако освећују своје време, а посебно да се на светој Литургији причешћују Телом и Крвљу Господа нашега Исуса Христа. Богослужбени простори су посвећени првенствено светим ратницима који служе за пример војницима. Свети Георгије, свети Теодор Стратилат, свети Димитрије, свети Нестор, свети Александар Невски само су неки од светитеља заштитника које војници поштују. Многи параклиси у оквиру Војске Србије су посвећени и другим светитељима, попут светог Илије, светог Луке, светих славних апостола Петра и Павла, као и светима из нашег српског рода – Светом Сави, светом деспоту Стефану Високом – и другим светим Божјим угодницима.

Дуги низ година сте били вероучитељ. Колико Вам је вероучитељска служба помогла да се припремите за свештену службу која Вам је сада поверена?

Имао сам велику част и благослов да предајем веронауку ђацима у свим старосним узрастима, почевши од првог разреда основне школе па до четвртог разреда средње школе. Господ каже: „Пустите децу и не браните им да долазе к мени, јер је таквих Царство небеско“ (Мат. 19, 14). Катихетски рад је диван зато што су деца дивна, воле веронауку и искуства са часова су заиста непроцењива. Рад у просветном систему је бесумње добра припрема за војно-пастирску службу која подразумева рад са одраслима. У школству је, на првом месту, велика одговорност за сваку изговорену реч, будући да деца постављају многа питања о смислу живота и својим проблемима у шкакљивом периоду (поготову у средњој школи). Сада, као војни свештеник, суочавам се са још реалнијим и озбиљнијим животним дилемама које припадници наше

војске имају. И управо се ту огледа значај верске службе, јер припадници војске у сваком тренутку могу доћи свом свештенику и разговарати, питати, исповедити се, тражити духовни савет и поуку.

Уговорна сарадња Министарства одбране и Војске Србије са Српском Православном Црквом и осталим традиционалним Црквама и верским заједницама, која траје више од једне деценије, већ доноси своје драгоцене плодове. Који су то плодови и како Ви сагледавате будућност верске службе у Војсци Србије?

Са скромним искуством од безмало три године пастирске службе, могу рећи да је верска служба постала органски део војног колектива. Почевши од најобичнијег, општепознатог српског православног поздрављања, уз спомињање Бога и узимања благослова, преко свакодневних богослужења и рада у штабу, војно-свештеничка служба је постигла своје циљеве. Војни свештеници су радо виђени у својим колективима. Кроз свакодневну службу и дружбу, они су на услузи српском војнику и труде се да код њега развију љубав према Богу и својој Роду.

Која би била Ваша порука читаоцима листа Епархије бачке?

Српском војнику од пре једног века најважнији савезник је био Бог и управо зато је тај војник био непобедив. У изградњи и очувању таквог војног етоса, заснованог на православној вери и Косовском Завету, кључну и пресудну улогу имали су војни свештеници. Данас војни свештеници поново сведоче јеванђелску истину међу војницима и њиховим старешинама. Они су ту да саслушају, охрабре, посаветују и подсети своје колеге да нема веће љубави од оне „да ко живот свој положи за пријатеље своје“ (Јов. 15, 13). Тако љубављу поучен и охристовљен, српски војник ће, као и његови славни преци, умети да разликује добро од зла и зато ће опет бити непобедив!

Разговарао катихета Бранислав Илић